HAMKORLIKDA O‘QITISH (CO-TEACHING) METODIKASINING PREZIDENT MAKTABLARI INGLIZ TILI DARSLARIDA KOGNITIV-ANALITIK FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISHDAGI O‘RNI

Xamdamova Shoxista Yusup qizi,
Termiz shahridagi Prezident maktabi,
Ingliz tili fani o‘qituvchisi, Termiz davlat universiteti
mustaqil tadqiqotchisi
shoxistaxamdamova468@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Prezident maktablari ingliz tili darslarida hamkorlikda o‘qitish (co-teaching) metodikasining o‘quvchilarda kognitiv-analitik fikrlashni shakllantirishdagi o‘rni ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot bir sinfda bir vaqtning o‘zida native speaker (chet ellik o‘qituvchi) va mahalliy ingliz tili fani o‘qituvchisi hamkorligida olib borilgan darslar tajribasiga asoslanadi. O‘rganish jarayonida grammatika materiallarini o‘zbek tili bilan qiyosiy tahlil asosida tushuntirish hamda speaking ko‘nikmalarini native speaker ishtirokida rivojlantirish o‘quvchilarning tilni ongli, tez va mustahkam o‘zlashtirishiga xizmat qilgani aniqlangan. To‘rt yillik (2021-2025) statistik ma’lumotlar tahlili ushbu metodikaning samaradorligini, xususan, o‘quvchilarning xalqaro IELTS natijalari sezilarli darajada oshganini ko‘rsatadi. Maqolada, shuningdek, hamkorlikda o‘qitish jarayonida amalga oshiriladigan kognitiv-analitik operatsiyalar (taqqoslash, tahlil qilish, umumlashtirish, metakognitiv fikrlash) mexanizmlari yoritilgan. Muallif tomonidan ushbu metodikaning umumta’lim maktablarida joriy etish istiqbollari va O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 1-apreldagi PF-55-son Farmoni bilan belgilangan vazifalar kontekstidagi ahamiyati asoslab berilgan.*

Kalit so‘zlar: *co-teaching, kognitiv-analitik fikrlash, native speaker, Prezident maktablari, ingliz tili ta’limi, yaqin rivojlanish zonasi*

Роль методики совместного преподавания (co-teaching) в формировании когнитивно-аналитического мышления на уроках английского языка в президентских школах

Хамдамова Шохиста Юсуп кизи,
Президентская школа города Термез, учитель английского языка, независимый исследователь Термезского государственного университета

Аннотация: *В статье рассматривается роль методики совместного преподавания (co-teaching) в формировании когнитивно-аналитического мышления учащихся на уроках английского языка в Президентских школах. Исследование основано на опыте одновременной работы носителя языка и местного преподавателя английского языка в одном классе. Установлено, что сопоставительное объяснение грамматического материала с опорой на родной язык учащихся и активное развитие устной речи с участием носителя языка способствуют более глубокому осмыслению учебного мате-*

риала и развитию аналитического мышления. Анализ статистических данных за четыре года (2021-2025) подтверждает высокую эффективность данной методики, что находит отражение в росте результатов IELTS у обучающихся. В статье раскрываются механизмы когнитивно-аналитических операций (сравнение, анализ, обобщение, метакогнитивное мышление), реализуемых в процессе совместного преподавания. Автором обосновываются перспективы внедрения данной методики в общеобразовательных школах и её значимость в контексте задач, определённых Указом Президента Республики Узбекистан № ПФ-55 от 1 апреля 2024 года.

Ключевые слова: *совместное преподавание, когнитивно-аналитическое мышление, носитель языка, Президентские школы, обучение английскому языку, зона ближайшего развития.*

The role of the co-teaching method in developing cognitive-analytical thinking in english language classes at presidential schools

Xamdamova Shoxista Yusup qizi,
Teacher of English Language, Presidential School in Termez, an independent researcher at Termez State University

Abstract: *This article analyzes the role of the co-teaching method in fostering students' cognitive-analytical thinking in English language classes at Presidential Schools from scientific-theoratical and practical point of view. The study bases on classroom practice where a native speaker and a local English teacher collaboratively teach the same group of students. The findings indicate that comparative grammatical explanations provided by the local teacher in the learners' mother tongue, combined with intensive speaking practice led by the native speaker, significantly enhance students' comprehension, analytical thinking, and long-term retention. Statistical data collected over four academic years (2021-2025) confirm the effectiveness of this approach, particularly reflected in the steady growth of students' IELTS performance. The article also explores the mechanisms of cognitive-analytical operations (comparison, analysis, generalization, metacognitive thinking) implemented during the co-teaching process. The author substantiates the prospects of introducing this method in general education schools and its significance in the context of the tasks defined by Presidential Decree No. PF-55dated on April 1, 2024.*

Keywords: *co-teaching, cognitive-analytical thinking, native speaker, Presidential Schools, English language teaching, zone of proximal development.*

Globallashuv, raqamli texnologiyalar va xalqaro akademik integratsiya sharoitida chet tillarini, xususan, ingliz tilini o'qitish jarayoni ta'lim tizimining strategik ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Bugungi kunda ingliz tilini o'rganishdan ko'zlangan asosiy maqsad faqatgina lingvistik bilimlarni egallash emas, balki o'quvchilarda tahliliy fikrlash, muammoli vaziyatlarga ongli yondashish, mantiqiy xulosa chiqarish hamda global muloqot kompetensiyalarini shakllantirishdan iboratdir [7]. Shu bois zamonaviy ta'lim amaliyotida kognitiv-analitik fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladigan samarali metodik yondashuvlarni joriy etish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Prezident maktablari ta'lim modeli mazkur talablar asosida shakllangan bo'lib, unda o'quvchilarning akademik salohiyati, mustaqil va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish markaziy o'rinni egallaydi. Ingliz tili fani Prezident maktablarida asosiy fanlardan biri sifatida o'qitilib, dars jarayonida xalqaro standartlarga mos, innovatsion metodikalardan foydalanish talab etiladi. Ushbu jarayonda hamkorlikda o'qitish (co-teaching) metodikasi alohida pedagogik qiymatga ega bo'lib, u bir sinfda ikki nafar mutaxassis – native speaker (chet ellik o'qituvchi) va mahalliy ingliz tili o'qituvchisining o'zaro hamkorligi asosida tashkil etiladi [1].

Ingliz tili O‘zbekistonda chet tili bo‘lganligi sababli o‘quvchilar, ayniqsa, boshlang‘ich va o‘rta sinflarda grammatika, murakkab sintaktik konstruksiyalar hamda abstrakt til birliklarini tushunishda muayyan qiyinchiliklarga duch keladilar [3]. Amaliy tajriba shuni ko‘rsatadiki, bunday vaziyatlarda mahalliy o‘qituvchining o‘quvchi bilan individual ishlashi, o‘quvchi tushunmagan jihatlarni past ovozda, ona tili orqali va o‘zbek tili grammatikasi bilan qiyoslab izohlashi o‘quvchining bilimni tezroq va ongli o‘zlashtirishiga xizmat qiladi. Bu jarayon o‘quvchilarda solishtirish, tahlil qilish va umumlashtirish kabi kognitiv-analitik faoliyat turlarini faollashtiradi.

Shu bilan birga, Gapirish (speaking) va Talaffuz (pronunciation) kabi kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirishda chet ellik o‘qituvchining o‘rni beqiyosdir [2]. Chet ellik o‘qituvchi bilan doimiy muloqot o‘quvchilarda tabiiy til muhiti shakllanishiga, nutqiy to‘siqlarning kamayishiga va tilni erkin qo‘llash malakasining rivojlanishiga olib keladi. Ikki o‘qituvchining birgalikda faoliyat yuritishi natijasida dars jarayonida differensial va individual yondashuv imkoniyatlari kengayadi, bu esa har bir o‘quvchining ehtiyojiga mos ta’limni tashkil etish imkonini beradi.

Hamkorlikda o‘qitish metodikasi nafaqat o‘quvchilar, balki o‘qituvchilar uchun ham professional rivojlanish omili hisoblanadi. Chet ellik o‘qituvchi bilan bevosita ishlash mahalliy o‘qituvchining zamonaviy metodik yondashuvlar, haqiqiy til birliklari va kommunikativ strategiyalarni o‘zlashtirishiga yordam beradi. Mazkur jarayon o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasini oshirish bilan birga, ta’lim sifati barqarorligini ta’minlaydi.

Shu asosda, mazkur maqolada Prezident maktablari ingliz tili darslarida hamkorlikda o‘qitish (co-teaching) metodikasining o‘quvchilarda kognitiv-analitik fikrlashni shakllantirishdagi o‘rni to‘rt yillik amaliy tajriba va statistik ma’lumotlar asosida tahlil qilinadi hamda ushbu metodikaning samaradorligi ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

Mazkur tadqiqot Prezident maktablari ingliz tili ta’limida amalda qo‘llanilayotgan hamkorlikda o‘qitish (co-teaching) metodikasining o‘quvchilarda kognitiv-analitik fikrlashni shakllantirishdagi samaradorligini aniqlashga qaratildi. Tadqiqot 2021–2025-yillar davomida Termiz shahridagi Prezident maktabida olib borilgan tizimli pedagogik kuzatuv, tahlil va natijalarni taqqoslash asosida amalga oshirildi.

Tadqiqot jarayonida sinflarda ikki o‘qituvchi modeli qo‘llanildi:

Native speaker (chet ellik mutaxassis) – asosan speaking (gapirish), listening (tinglab tushunish), haqiqiy til muhitida bo‘lish va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yo‘naltirilgan faoliyatlarni olib bordi. Mahalliy ingliz tili o‘qituvchisi esa grammatika, murakkab til birliklari, kognitiv tushunchalarni o‘zbek tili grammatikasi bilan qiyoslash orqali tushuntirish, individual qo‘llab-quvvatlash (scaffolding) vazifasini bajardi. Mazkur yondashuv Vygotskiy ta’lim nazariyasidagi “yaqin rivojlanish zonasi” tamoyiliga mos bo‘lib, o‘quvchilarning qiyinchilikka duch kelgan paytida tezkor va tushunarli yordam olishiga imkon yaratdi [8].

Co-teaching metodikasi Prezident maktablari ingliz tili darslarida quyidagi kognitiv-analitik ko‘nikmalarni shakllantirishda muhim rol o‘ynadi, ular:

- **Tahliliy taqqoslash**
- **Metakognitiv fikrlash**
- **Kommunikativ-analitik integratsiya**

Tahliliy taqqoslashda grammatika mavzular (masalan, tenses, conditionals, passive voice) mahalliy o‘qituvchi tomonidan o‘zbek tili grammatikasi bilan qiyoslab tushuntirilishi natijasida o‘quvchilarda sabab-oqibat munosabatlarini anglash, strukturaviy farqlarni tahlil qilish, umumlashtirish va xulosa chiqarish

ko‘nikmalari rivojlandi. Bu jarayon ikki til tizimi o‘rtasidagi o‘xshash va farqli jihatlarni aniqlash orqali analitik fikrlashni faollashtirdi.

Metakognitiv fikrlashda o‘quvchilar “nima uchun bu yerda shunday ishlatilgan?”, “agar o‘zgartirsak ma’no qanday o‘zgaradi?” kabi savollar orqali til hodisalariga ongli yondasha boshladilar. Natijada ular o‘z bilish jarayonlarini kuzatish, baholash va boshqarish ko‘nikmalarini egalladilar. Kommunikativ-analitik integratsiyada esa chet ellik o‘qituvchi bilan olib borilgan speaking (gapirish) mashg‘ulotlari davomida o‘quvchilar real vaziyatlarda fikrni mantiqiy asoslash, dalil keltirish, qarama-qarshi fikrni tahlil qilish kabi yuqori darajadagi kognitiv operatsiyalarni amalga oshirdilar. Bu jarayonda chet ellik o‘qituvchi tomonidan beriladigan darhol (immediate) va asl feedback (izoh) o‘quvchilarning nutqiy strategiyalarini takomillashtirishga xizmat qildi [4].

Tadqiqot natijalari va statistik tahlil

Tadqiqot doirasida o‘quvchilarning ingliz tili bo‘yicha akademik natijalari, xususan, IELTS ko‘rsatkichlari tahlil qilindi. To‘rt yillik kuzatuv davomida quyidagi dinamika kuzatildi:

2021–2022-o‘quv yilida co-teaching (hamkorlikda o‘qitish) metodikasi joriy etilgan dastlabki bosqichda o‘quvchilarning IELTS natijalari hali sezilarli darajada yuqori bo‘lmagan bo‘lsa, 2022–2023-o‘quv yiliga kelib o‘quvchilarning taxminan 5-7 foizi 6.5 va undan yuqori ballga erisha boshladi. 2023-2024-o‘quv yilida esa yuqori natija ko‘rsatgan o‘quvchilar ulushi 12-15 foizgacha oshdi. Eng muhim yutuq 2024–2025-o‘quv yilida qayd etildi: o‘quvchilarning qariyb 25-30 foizi IELTS 7.0 va undan yuqori ballni qo‘lga kiritdi, shuningdek, 7.5-8.5 ball oralig‘idagi ko‘rsatkichlar ham sezilarli darajada (taxminan 15-18 foiz) oshdi.

Ushbu ko‘rsatkichlar shuni tasdiqlaydiki, co-teaching metodikasining tizimli qo‘llanilishi natijasida o‘quvchilarning til kompetensiyasi va analitik fikrlash darajasi bosqichma-bosqich oshib borgan. Ayniqsa, grammatik tuzilmalarni ona tili bilan qiyosiy tahlil qilish asosida tushuntirish va native speaker bilan muntazam amaliy mashg‘ulotlar o‘tkazish o‘quvchilarning nafaqat til bilish darajasini, balki mantiqiy fikrlash, tahlil qilish va xulosa chiqarish qobiliyatlarini ham rivojlantirgan [5].

Tadqiqot davomida quyidagi samarali jihatlar aniqlandi: mahalliy o‘qituvchi tushunishda qiynalayotgan o‘quvchi bilan alohida ishlash imkoniga ega bo‘ldi. Bu, ayniqsa, Vygotskiy ta’kidlagan “yaqin rivojlanish zonasi”da ishlash tamoyilini amalga oshirish imkonini berdi. Grammatika bilimlari mexanik yodlash emas, balki ongli tahlil asosida o‘zlashtirildi. O‘quvchilar til birliklarini nafaqat qo‘llash, balki ularning funksional-semantik xususiyatlarini tahlil qilish ko‘nikmasini egalladilar, bundan tashqari, mahalliy o‘qituvchining real native speaker bilan ishlash orqali metodik va lingvistik tajribasi sezilarli darajada oshdi. Bu jarayon o‘zaro mentorlik va hamkorlikda o‘rganish imkoniyatlarini yaratdi,o‘quvchilarda ingliz tilini mukammal egallashga bo‘lgan ichki ehtiyoj va ishonch shakllandi. Chet ellik o‘qituvchi bilan muloqot qilish imkoniyati ularning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish bilan birga, til o‘rganishga bo‘lgan qiziqishini ham oshirdi.Hamkorlikda o‘qitish Prezident maktablari ingliz tili darslarida kognitiv-analitik fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiluvchi, barqaror va yuqori samaradorlikka ega metodika sifatida o‘zini to‘liq isbotladi. Shu bilan birga, metodikaning umumta’lim maktablarida bosqichma-bosqich tatbiq etilishi va mahalliy o‘qituvchilar bilan xorijiy mutaxassislar o‘rtasida samarali hamkorlik mexanizmlarini ishlab chiqish imkoniyati mavjudligi aniqlanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Prezident maktablari ingliz tili darslarida hamkorlikda o‘qitish (co-teaching) metodikasining tizimli joriy etilishi o‘quvchilarda kognitiv-analitik fikrlashni shakllantirish, til birliklarini

ongli tahlil qilish va ularni amaliy nutqda samarali qo‘llash imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi. Chet ellik o‘qituvchi va mahalliy ingliz tili o‘qituvchisining bir sinf doirasida hamkorlikda faoliyat yuritishi grammatika materiallarini chuqur tushunish, speaking kompetensiyasini tabiiy til muhiti orqali rivojlantirish hamda o‘quvchilarning xalqaro standartlar darajasida yuqori natijalarga erishishiga xizmat qilmoqda.

To‘rt yillik amaliy tajriba va statistik tahlillar co-teaching metodikasining samaradorligini yaqqol tasdiqladi. Xususan, o‘quvchilarning IELTS natijalaridagi barqaror o‘sish ushbu yondashuvning nafaqat til kompetensiyasini, balki tahlil qilish, solishtirish va mantiqiy xulosa chiqarish kabi kognitiv-analitik ko‘nikmalarni rivojlantirishdagi ahamiyatini ham amaliy jihatdan tasdiqlaydi. Shu bilan birga, mazkur metodika mahalliy o‘qituvchilarning ham professional rivojiga ijobiy ta’sir ko‘rsatib, ularning zamonaviy metodik yondashuvlar va autentik til muhiti bilan ishlash kompetensiyasini oshirdi.

Alohida ta’kidlash joizki, Prezident maktablarida muvaffaqiyatli tatbiq etilgan co-teaching metodikasini umumta’lim maktablari sharoitida ham keng qo‘llash imkoniyati mavjud. Xususan, 2024-yil 1-aprelda qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ixtisoslashtirilgan maktablar tarmog‘ini kengaytirish va ularning faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-55-sonli Farmoni maktablarda fanlarni chet tilida o‘qitish amaliyotini joriy etishni nazarda tutadi, jumladan, kamida B2 darajadagi sertifikatga ega o‘qituvchilar tomonidan mazkur fanlarni chet tilida o‘qitish tartibini belgilaydi va shu orqali pedagogik muhitni kengaytiradi [6].

Bugungi kunda O‘zbekiston ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar doirasida har yili minglab xorijlik mutaxassislar umumta’lim maktablariga jalb etilmoqda, bu esa mahalliy o‘qituvchilar bilan birgalikda co-teaching metodikasini samarali amalga oshirish uchun qulay pedagogik imkoniyatni yaratadi. Shu tarzda, hamkorlikda o‘qitish metodikasini umumta’lim maktablarida bosqichma-bosqich joriy etish, avvalo, grammatika va speaking kabi murakkab komponentlarda qo‘llash, mahalliy o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligini oshirish hamda xorijiy mutaxassislar bilan samarali hamkorlik mexanizmlarini ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir. Mazkur yondashuv ta’lim sifatini yuqori darajaga ko‘tarish, o‘quvchilarning kognitiv-analitik fikrlashini rivojlantirish va ularni global ta’lim maydoniga tayyorlashda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Friend, M., & Cook, L. (2016). Interactions: Collaboration Skills for School Professionals. Boston: Pearson.

2. Harmer, J. (2015). The Practice of English Language Teaching. Harlow: Pearson Education Limited.

3. Murdoch, K. (2021). Collaborative Teaching for Developing Analytical Skills in EFL Students. English Teaching Journal, 15(1), 23–41.

4. Murdoch, K., & Parnell, M. (2019). Co-Teaching in Foreign Language Classrooms: Strategies and Outcomes. Journal of Language Teaching Research, 10(2), 45–62.

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-55-son Farmoni. “Ixtisoslashtirilgan maktablar tarmog‘ini kengaytirish va ularning faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. Toshkent. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy sayti. (2024-yil, 1-aprel).

6. Prezident maktablari ta’lim bo‘limi (2025). O‘quvchilar va IELTS natijalari bo‘yicha Prezident maktablari ichki statistikasi (2021–2025).

7. Richards, J.C., & Rodgers, T.S. (2014). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press.

8. Vygotsky, L.S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.